

Čistá náuka právna a teoria pozitívneho práva

Ernest Ziegler.

Jeden z mladších, ale ničmenej významných stúpcov brnenskej školy¹⁾ označuje normatívnu teóriu takto: „Teorie práva ve smyslu čisté nauky nesleduje žádný jiný cíl, než pochopiti právo tak, jak se utvořilo . . . Čistá nauka právní chce býti toliko teorií pozitivního práva (str. 52). Normativní teorie chce „normy toliko poznávati“ (str. 55). Možno teda povedať, že úlohou právnej vedy je — podľa normatívnej školy — poznať normy a predmetom právnej vedy je — norma.²⁾

Z uvedeného plynie po prvé, že „čistá náuka právna“ má byť pochop totožný s „teoriou pozitívneho práva“. Vete „čistá nauka

¹⁾ Univ. doc. dr. Vladimír Kubeš: „Smlouvy proti dobrým mravům z roku 1933 § 5.

²⁾ Nadpis § 5 cit. diela znie „Interpretace a aplikace; předmět a úkol právní vědy“. O predmete právnej vedy sa autor v rozvážaní § 5 nevyjadruje. Myslím, že vyššie uvedené zistenie o úlohe a predmete právnej vedy presne zodpovedá úvahám autorovým. — Pri skúmaní predmetu a úlohy právnej vedy môžeme — spolu s autorom — aspoň predbežne vylúčiť otázku „tvorby“ noriem. Poznámam však, že „tvorba“ noriem môže sa vzťahovať len na pozitívne právne predpisy, ktoré sa tvoria akožto skutky, teda stanovujú sa v priestore a čase tak, že nadobudnú existenciu až týmto stanovením. — Naproti tomu právo, ktoré je filozofického rázu sa netvorí ani rozmyšľaním, lebo rozmyšľaním ho len poznávame. — Právo môžeme si len myslieť. O tomto jedine mysliteľnom práve nemožno tvrdiť, že vzniká, rozvíja sa alebo zaniká, že sa teda „tvorí“. Ani v tom smysle nemožno o jeho „tvorení sa“ hovoriť, že by jeho existencia nutne súvisela s ľudským rozmyslom. Lebo okolnosť, že ľudia poznávajú ho rozmyšľaním nevyučuje ešte, že právo jestvuje aj ináč a od ľudského rozmyslu neodvisle.

Môžeme neuvažovať i Schopenhauerovu duševnú funkciu chtenia, ktorá je tak pri rozboře problému, ako tiež pri jeho riešení, ako to uvidíme, úplne nepotrebné. A len k vôli tomu, aby Kantovo učenie neutrpelo ujmu, poznamenávam ešte, že je mýlne, akoby „pro Kanta úkolem nebylo jak normu (právo!) poznati, nýbrž jak ji tvořiti“. Kantova kritika praktického rozmyslu (Kritik der praktischen Vernunft: Reklamovo vydanie) je učením ako poznať povinnosť (kategoricky imperativ) a čo platí pre poznanie povinnosti, platí aj pre poznanie práva. Lebo každé právo je definované povinnosťami, pochop práva predpokladá teda pochop povinnosti. Aj právo je kategorický imperativ (viď odôvodnenie týchto viet v Nelseonovej „kritike praktického rozmyslu“ akožto vedy o preukaze spoločných a totožných základov filozofickej etiky a filozofickej právnej vedy). Sr. „Kritik der praktischen Vernunft“ str. 143, 166. „System der philosophischen Rechtslehre und Politik“ str. 13 a 24.

právni chce býti toliko teorií pozitívneho práva" nemožno ináč rozumeť. Ide teda o stotožňovanie dvoch pochopov. Takéto stotožňovanie je prípustné, kde rôzne pochopy označujú tú istú vec, keby teda „čistá nauka právni „bola by skutočne totožná s „teoriou pozitívneho práva". Keby však išlo o dve rôzne veci (čo preskúmame až neskoršie) je tvrdenie o ich totožnosti nesprávne, treba ono totiž revidovať.

Uvedomujme si, čo rozumieme pod čistou náukou právnou a čo pod teoriou pozitívneho práva. Nie len to, čo obsahuje tá ktorá definícia týchto pochopov ale to, čo právnici a vôbec človek obecným užívaním ľudského rozumu si pod týmito dvoma vecmi predstavuje. U pochopu „teoria pozitívneho práva" je to dosť ľahké, u druhého pochopu narážame však už na ťažkosti. Skúmanie a rozoberanie definícií, ktoré môžu byť tuhá viac menej svojvoľné, nepostačujú. I pri rôznych možných definíciách musíme pátrať po p o d s t a t e pochopu „čistá nauka právna" teda po tej veci, ktorú sme týmito slovy označili. Východiskom pri tomto skúmaní je dotýčny pochop ako ho pritrafíme v úsudkoch v obecnom užívaní ľudského rozumu. Keďže v našich úsudkoch sú k tomuto pochopu primiešané obyčajne cudzie pochopy, očistíme ho abstrakciou a podrobíme ho kontrole zákonov logiky a poznania rozmyslu.

I.

Čistá nauka právna — je čistá nauka o práve — alebo krátko: nauka o práve, — či veda o práve. Proti tomu, kto by poprel, že čistá nauka právna je — veda o práve, povstala by jednomyselne normatívna škola. Predmetom čistej nauky právnej čiže právnej vedy — je právo. Nie pochop práva, ale jeho podstata, to čo právo v skutočnosti je. Tak ako predmetom nauky o elektrine — nie je pojem elektriny, — ale to, čo v skutočnosti elektrina je.

Aby sme zistili čo je „právo" v skutočnosti, musíme mať kritérium, ktorým možno to zistiť a rozlišovať od všetkého iného, čo nie je „právo". Prvou úlohou právnej vedy je preto hľadať a najst' kritérium práva. Bez tohoto kritéria a skôr ako by sa zistilo, nemožno právnu vedu označiť ako prísnu vedu, totiž ako systematické usporiadanie poznání, lebo aká veda, — aká výstavba poznání by to byly, — kde p r e d m e t vedy, p r e d m e t poznání nie je zistiteľný!

Aj normatívna škola nadhodí otázku kritéria práva. „Je možné podati určité kritérium správneho³⁾ práva? Jde o nemožnosť!

Normatívna teória vylučuje túto otázku vôbec z rámca svých úvah" (str. 54 cit. dielo).

Keby šlo skutočne o nemožnosť, nemalo by smyslu zabývať sa ďalej týmto problémom. Ale nie je to takto. Leonard Nelson v svojom hlavnom diele „Kritik der praktischen Vernunft“ z r. 1917 str. 171 s. nadhodí, skúma a rieši túto otázku kladne. Wie wir . . . nach einem Kriterium der Pflicht fragen mußten, so müssen wir . . . über den bloßen Begriff des Rechts hinausgehen, um ein Kriterium des Rechts aufzustellen. Der bloße Begriff des Rechts gibt uns noch nicht ein solches Kriterium. Wir fragen nach dem Recht selbst und nicht nach der bloßen Bedeutung des Wortes Recht oder dem Inhalt des Begriffs des Rechts."

Vyhľadanie kritéria práva vyžaduje postup lišiaci sa od obdoby postupov použitých v odboroch prírodnej vedy. Človek zbadá po z o r o v a n í m zjav, ktorému dal meno elektriny. Pokusmi a sústavným pozorovaním izoluje zjav elektriny od zjavov iných a zisťuje takto metódou indukcie jej podstatu. „Právo“ zbadá človek tým, že vyrieka úsudky o tom, či zodpovedajú jednania alebo zariadenia ľudské „právu“ alebo narážajú na „právo“. Na príklad. Vyriekame úsudok o človekovi, ktorý si ponechal 20 Kč, ktoré pri premenení stovky omylom obdržal, o vojne Talianov proti Abessinčanom alebo o tom, že na rozkaz mocnára popraví sa ľudia bez súdneho pokračovania. „Právo“ javí sa človekovi v týchto konkrétnych úsudkoch hoci nejasne a často pochybnosťami obťažané a primiešané cudzími prvkami. Izolovanie „práva“ od prvkov iných, v sprievode ktorých sa nám prejavuje, nestane sa metódou indukcie ale metódou abstrakcie.

Vychádzame z konkrétneho úsudku. Človek, ktorý vrátil pri premenení stovky omylom obdržané 20 Kč jednal právne, vďaka Talianov proti Abessinčanom je protiprávna, rozkaz mocnára na popravu ľudí bez súdneho pokračovania je protiprávny. Úsudky rozoberáme a skúmame, prečo sme dotýčny úsudok vyniesli a pritom abstrahujeme postupne od zvláštnosti konkrétneho prípadu. Odhliadneme od toho, že človek, ktorému sa vydalo omylom o 20 Kč viac je chudobný a obchodník, ktorý sa mýlil, je bohatý, že Abessinčania, ktorí boli vojnou prepad-

³⁾ Správne právo a právo je jedno a to isté. Nesprávne právo a právo nie je to isté čo je dostatočne odôvodnené vetou o odpore (Satz vom Widerspruch). Kriterium správneho práva je teda kriterium práva vôbec. Nelson označuje slovom „právo“ len „správne právo“, alebo skutočné právo a keď chceme sa vedieť o práve prísne vedecky zaoberať, musíme sa i my pridržiavať tejto presnosti výrazovej.

nutí sú primitívni ľudia a súdime ako by šlo o národ hociktorý, na území kdekoľvek bydlia. Odhliadneme od toho, že ktorej ríše mocnár dáva rozkaz na popravu ľudí bez súdneho pokračovania a či sa jedná o dobrom alebo zlom mocnárovi. Postupnou abstrakciou zjavia sa premisie, z ktorých sme neuvedomele a predsa fakticky vyšli a z ktorých sme súdili na to, že ten ktorý čin súhlasí alebo naráža na právo. Tieto premisie sú: Povinnosť jednotlivca je zaobchádzať s iným ako sebe rovným. Každý človek má nárok na to, aby boli jeho záujmy rovnako uctievané. Povinnosť každého národa (sväzku jednotlivcov) je rešpektovať bytie každého iného národa, a každý sväzok jednotlivcov má nárok rozvíjať spoločenské žitie, pokiaľ to nenaráža na v ä č š i e záujmy iných jednotlivcov. Každý človek má nárok na to, aby jeho život uctený bol a je povinnosťou každého šetriť život iného, — pokiaľ sa nedosvedčí, že ten ktorý človek svojím protiprávnym jednaním ztratil nárok na svoju ľudskú dôstojnosť. Všetky tieto premisie majú spoločnú najvyššiu premisiu, ktorú už nemožno rozoberaním logicky späťuviesť na vyššiu. Táto je: kritérium práva, právny princíp, totiž: právo je spravodlivosť, rovnaké uctievanie odporujúcich si záujmov.

Ku kritériu práva dojdeme tak, že abstrakciou rad radom vyjavujú sa jeho vlastnosti z úsudkov, ktoré si spravíme o jednaní jednotlivca, dotýkajúceho sa záujmov iných a o zariadeniach pospolitosti upravujúcich spôsob vzájomných vzťahov — keď tieto jednania a zariadenia posudzujeme so zreteľom na „právo“ alebo „bezprávie“. Pri postupe abstrakcie orientujeme sa svojimi konkrétnymi a nepochybnými úsudkami a spoľiehame sa na svoj nezakalený rozum a rozmysel. K definícii „kritéria“ práva prikročíme až vtedy, keď touto cestou zistené boli všetky nutné a dostatočné vlastnosti kritéria. Metodu abstrakcie môžeme tuhá naznačiť samozrejme len v hlavných rysoch. Jej dôsledné prevádzanie vedeckou presnosťou, jej odôvodnenie a preukaz jej nutnosti podáva Nelson v svojom citovanom diele „Kritik der praktischen Vernunft“.

Kritérium práva, právny princíp má dvoje formulácie, zákon odvažovania (Abwägungsgesetz) ohľadne jednotlivca čo do motívov jeho jednania: jednaj spravodlive, zachovaj záujmy iných, ako svoje vlastné „nejednaj nikdy tak, aby si nemohol schváliť svoj spôsob jednania, keby záujmy osoby dotknutej tvojím jednaním boli aj tvoje vlastné“. Zákon právny (Rechtsgesetz) ohľadne stavu pospolitosti: spravodlivosť je právo, spravodlivosť je pravidlo pre vzájomné obmedzenie slobody jednotlivcov v ich vzájomných vzťahoch. Spravodlivosť znamená vylúčenie každej

výhody pri záujmových konfliktoch jednotlivcov, vyjmúc, že by tieto výhody odôvodnené boli zvláštnymi vlastnosťami tej ktorej osoby. Zkrátka kritérium práva pozostáva v tom, že 1. človek, keď sa ocitne v záujmovom konflikte, má dať prednosť väčšiemu záujmu; 2. stav pospolitosti má byť upravený tak, aby znemožnené bolo utláčanie väčších záujmov v prospech menších. Človek môže podrobiť svojím menším záujmom väčší mu odporujúci záujem mocou alebo inými prostriedkami alebo môže ustúpiť pred cudzím väčším záujmom — čisto z motívov rozmyslu. Aj zariadenia pospolitosti môžu na záujmový boj jednotlivcov rôzne vlivať. Prostredníctvom kritéria práva zistíme, ktoré zpomedi rôznych možných jednaní a zariadení vyhovujú „právu“ a ktoré narážajú na „právo“.

V oboch týchto formuláciach, vo všetkých prípadoch k nim patriacich ide o to isté právo, o ten istý pochop práva, poťažne o to isté kritérium tohoto pochopu. O tom presvedčujú nás naše faktické úsudky. Keď si dotyčné úsudky spravíme, prežijeme každý z nich ako psychologický zážitok, o pravosti ktorého nepochybujeme. Vierou v tento zážitok potvrdená je pravosť úsudku, teda obsah a predpoklad spraveného úsudku. (Kto si zadrží omylom obdržané peniaze, toho odsudzujem. — To je psychologické faktum a síce pre toho, ktorý ho vynáša, nepochybné faktum! Toto faktum súčasne ukazuje, že som vyriekol úsudok s určitým obsahom a s určitými premisami — z ktorých úsudok, trebárs nevedomele — vznikol. — Preto sú aj úsudok a jeho premisie pravé.⁴⁾

Vo všetkých úsudkoch či sa už vzťahujú na posúdenie jednaní jednotlivca alebo zariadení pospolitosti čo do ich oprávnenosti (Rechtlichkeit) zrkadlí sa to isté „právo“ vždy s tým istým obsahom a s tými istými vlastnosťami.⁵⁾

⁴⁾ Pravosť premisie totiž etického poť. právneho zákona potvrdzuje okrem toho samostatne „teoria praktického rozmyslu“, — ktorou podarilo sa Nelsonovi dedukovať obsah etického poť. právneho zákona. Viď kritiku praktického rozmyslu, diel III. teoria praktického rozmyslu str. 335 ss.

⁵⁾ Namietat' by sa mohlo, že naše úsudky nie sú jednoznačné, že možno aj ináč súdiť a že sa o týchto otázkach vyriekajú aj opačné úsudky. Ide o hľadanie pravdy. Tu všetko záleží na presnom sebazapozorovaní a na bezpodmienečnej úprimnosti. — Kto tvrdí o človekovi, ktorý si ponechal omylom obdržané peniaze, že oprávnene jednal, alebo tvrdí o vojne proti Abessinii, že je oprávnená, buď ešte nedosiahol potrebnej jasnosti v rozmyšľaní, buď nie je dost' alebo nechce byť dost' úprimný voči sebe. Pri jasnom rozmyšľaní rozlišujeme medzi užitočnosťou a oprávnenosťou. Ponechať si alebo osvojiť si cudzí majetok, to môže byť užitočné, ale takéto jednanie s nepokazeného morálneho a právneho hľadiska nikdy nemôžeme schváliť.

Kritérium práva, právny princíp je merítko, podľa ktorého majú jednať jednotlivci a majú sa usporiadať vzájomne vzťahy ľudské; je merítko, podľa ktorého posudzujeme jednanie jednotlivcov a stav pospolitosti čo do ich oprávnenosti (Rechtlichkeit). Právo samo o sebe sa nám nevyjavuje, ono sa nám ukáže len v úsudkoch, ktoré si činíme o skutkoch, totiž o jednaniach a zariadeniach ľudských. Ale možné je jeho kritérium najst', vlastnosti tohože zisťovať, vyjadriť a v definíciu sosskupovať, ako sme to vyššie videli. Že iným sa nepodarilo najst' toto kritérium, má svoj dôvod obyčajne v chybnom vychodisku alebo v chybnej metode a neopravňuje k jeho negácii. Z týchto dôvodov ztroskotal Stammlerov pokus o najdení kritéria práva. Stammlerom — bez predchodzieho rozmyslu kritiky — postavený kritérium práva „rechtes Mittel zum rechten Zweck“ je prázdny, lebo neposkytuje merítko rozpoznávacie a je založený na predsudku, že právo vyžaduje mimo neho ležiaci cieľ „. . . Mittel zum . . . Zweck“ nehľadiac ani k tomu, že Stammlerov sociálny ideál akožto cieľ „spoločenstvo slobodne chtiacich ľudí“ „Gemeinschaft frei wollender Menschen“ je zásada, ktorá tiež nevyrieka nič určitého.⁶⁾

K vlastnostiam kritéria práva patrí aj „záväznosť“. Právny princíp je nie len merítkom pre posudzovanie ľudských jednaní a zariadení v tom smysle, že ustalať u je, ktorému jednaniu a zariadeniu prislúcha atribút právne a ktorému treba ho odopreť, teda kritizuje v svete vonkajšom sa odohravšie jednania a zariadenia na ich oprávnenosť, správnosť (Rechtlichkeit) s hľadiska mimo oného sveta ležiaceho, lež je merítkom aj v tom smysle, že vyrieka, ktoré zpomiedzi viacerých možných jednaní a zariadení má človek previesť poťažne uskutočniť. V tomto druhom smysle je ono merítko príkazom, ktoré žiada, aby určité jednanie poť. zariadenie (zpomiedzi viacerých možných jednaní alebo zariadení konkrétnej situácie) bezpodmienečne prevedené poťažne uskutočnené bolo. Keď sme pri premenení stovky obdržali o 20 Kč viac, právny princíp vyrieka nie len to, že kto si zadrží peniaze, jedná protiprávne, ale tiež prikazuje, aby vrátil oných 20 Kč, poťažne, aby majiteľ svojich 20 Kč zpät' dostal. Právny princíp je bezpodmienečný príkaz, my sa citíme byť zaviazaným podľa tohoto príkazu jednať, nehľadiac na to, či je to spojené s výhodami alebo ujmou, či si to cudzia vôľa praje, alebo sa proti nemu vzpiera. — Dôvod

⁶⁾ Sr. Nelson Rechtswisensschaft ohne Recht z r. 1917, str. 157. „Kritik der praktischen Vernunft.“ str. 7. s.

záväznosti leží totiž v samom právnom princípe, — v tomto len mysliteľnom merítku, ktorý spočíva a môže byť preukázaný jedine naším rozmyslom akožto praktickou mohutnosťou. Táto vlastnosť právneho princípu, ktorá žiada od nás bezpodmienečne podrobenie sa, je záväznosť.

Právny princíp s jeho záväznosťou hlási sa k slovu, kde rôzne záujmy kolidujú, kde jednotlivец môže na viacerý spôsob jednať alebo medzi viacerými zariadeniami voliť a pozostáva z toho, že určité, spravodlivé jednanie pot. zariadenie prikazuje nám ako bezpodmienečný príkaz. Len vtedy, keď sa ocitneme v záujmovom konflikte, vznikne problém „právo“ a vyjavuje sa tento problém v tom, že cítíme sa byť bezpodmienečne zaviazaným predsavziať určité jednanie z rôznych možných jednaní.

Záväznosť je onen bezpodmienečný „má byť“, „sollen“, ktoré treba rozlišovať od toho, čo je a od toho, čo podľa prírodných zákonov musí byť. Ničmenej je záväznosť vždy spojená so skutkovým stavom, lebo právny princíp stane sa aktuálnym a účinným len tam, kde sa stretávame s odporujúcimi záujmami, totiž so skutkovými složkami. Keďže právny princíp zpomedzi viacerých jednaní a zariadení v y z n a č u j e konkrétne jednanie a zariadenie a žiada, aby sa ono v y z n a č e n é jednanie pot. zariadenie uskutočnilo, vzťahuje sa záväznosť ako vlastnosť právneho princípu na onen právnym princípom vyznačený určitý skutkový stav. Dôvod záväznosti leží však mimo dotyčného vyznačeného skutkového stavu. A predsa není tento dôvod záväznosti ani mystický ani dogmatický, je ľudskému poznaniu prístupný a poznateľný, je to bezpodmienečný príkaz vyvierajúci z praktického rozmyslu, príkaz založený na bezprostrednom etickom poznaní.

K základným pochopom pot. poznaniam normatívnej teorie patrí „normatívna existencia“, ktorý pochop stotožňuje sa v normatívnej teorii s pochopom platnosti. Do skúmania správnosti tohoto stotožňovania, s hľadiska definícií v normatívnej teorii použitých, nepúšťam sa tuná. Pripomínam len, že pochop „normatívna existencia“ používa sa v normatívnej teorii aj po rozume „záväznosti“ ako sme obsah tohoto pochopu práve zistili.

Kritérium práva, právny princíp možno si len myslieť. Spravodlivosť ako merítko ľudských jednaní a zariadení nemá existenciu ani vo vonkajšom ani vo vnútornom — psychologickom — svete, ako ho majú na príklad pocit ľubovôle či nevôle. Ono možno si len myslieť, myšlienku o nej vyjadriť a formulovať. Je

poznáním, ku ktorému dojdeme rozmýšľaním, preto ho menujeme poznáním filozofickým, princípom a priori. Kritérium práva je charakterizovaný ďalej tým, že sa vyjasní len rozmýšľaním, a to len vlastným rozmýšľaním. Ale nie je púhym logickým poznáním, neplynie totiž z rozboru pochopov, lež je syntetickým úsudkom a priori. Pritom nespočíva na svojvoľných princípoch, nie je dogmatický, jeho základy možno preukázať v rámci kritiky praktického rozmyslu, jednak metódou abstrakcie, jednak teoriou praktického rozmyslu.

Veta, že kritérium práva, právny princíp je filozofického rázu, môže vyvolať nevôľu v niektorých táborech, keďže filozofické poznania považujú sa za nekontrolovateľné a preto za neurčité a menejcenné. To však už teraz vďaka Kant-Fries-Nelsonovým priekopníckym prácam, nie je tak. Okolnosť, že doktoré poznanie dá sa len rozmýšľaním poznať — filozofický ráz znamená len toto — nerobí ho ešte nekontrolovateľným teda neurčitým. O analytických úsudkoch a priori, ktoré plynú rozoberaním z iných pojmov cestou čiste logickou, uznáva sa to všeobecne a preto platia za bezpečné. Ale to isté platí o syntetických úsudkoch a priori pod touto podmienkou, že sa podarí dôvod týchto úsudkov vedecky preukázať. Tento predpoklad plní Fries-Nelsonova kritická filozofia — preukázaním bezprostredného nenazierateľného poznania, čím založená je teoretická metafyzika vedecky ako náuka o filozofických zákonoch o bytí vecí.⁷⁾ (Gesetze für das Dasein der Dinge) a praktická metafyzika ako náuka o zákonoch toho, čo má byť, (Gesetze dessen was sein soll) — teda tých zákonov, ktoré sú len rozmýšľaním poznateľné a neodvislé od skúsenosti a majú svoj dôvod v rozmysle.

Právna veda — veda o práve⁸⁾ — založená je na „práve“ akožto na filozofickom princípe. Preto je právna veda rázu filozofického. Vybudovanie právnej vedy, ktorú označujeme v protive s vedou pozitívneho práva (zákona) ako filozofickú nech sa stane tak, že vychádzajúc z princípu právnej vedy, rovnaké šetrenie odporujúcich záujmov pri úprave stavu spoločnosti — zo spravodlnosti — postupne sa priberajú 1. predpo-

7) Nielen právo a veda o ňom má filozofické základy, ale platí to, trebárs obmedzenejšie, aj o prírodných vedách, lebo základné pravdy prírodných vied, ako na príklad zákon kausality, zákon sotrvanosti sú tiež len rozmýšľaním poznateľné — sú neodvislé od skúsenosti a majú ich dôvod v rozmysle.

8) Význam tejto vety sr. u Nelsona „Rechtswissenschaft ohne Recht“ z r. 1917, str. 1.

klady, plynúce z toho, že právo sa vzťahuje na vzájomné vzťahy ľudí v prírode, 2. predpoklady z obsahu spravodlnosti plynúce, a z týchto sa odvodzujú závery.⁹⁾ Z výsledkov takto získaných uvádzam niekoľko príkladov. Držba (Besitz) totiž používanie vecí musí byť v určitej forme rozdelená. To vedie k postulátu vlastníckeho práva, totiž k požiadavke, aby ľudia u z n a l i v svojich vzájomných vzťahoch určité rozdelenie majetku. Spôsob rozdelenia môže byť rôzny. S tým súvisí postulát pozitívneho zákona (práva), totiž požiadavok, aby pospolitosť podrobila sa pozitívnemu, teda v priestore a čase niektorým určitým spôsobom stanovenému predpisu, ktorým rozdelenie držby sa upravuje. V ďalších konzekvenciách vedie tento postulát vo vede filozofickej politiky k odmietnutiu komunizmu (kolektivismu) menovite aj v tej forme, že by bolo treba súkromný majetok aspoň ohľadne produkčných prostriedkov vylúčiť. Na miesto toho dojdeme, pribráním požiadavky šetrenia ľudskej dôstojnosti, k socializmu, ktorý pomenuje Nelson liberálnym socializmom a ktorý žiadal len obmedzenie súkromného majetku tak, aby bola zaručená rovnosť blahobytu. Touto cestou dojdeme tiež k postulátu, že treba zamedziť vykorisťovanie v každej jej podobe, teda nie len v živote hmotnom, ale tiež v duševnom — menovite duševné opatrovníctvo dnešnými cirkvami prevádzané.

Právna veda je teda jednak kritikou každého pozitívno-právneho poriadku, jednak príkazom na každého zákonodarcu, aby pri stanovení pozitívno-právneho poriadku, usporiadaní vzájomných vzťahov ľudí v tej ktorej epoche ľudskej, riadil sa smernicami ňou určenými. Ináč ale právna veda je — v princípe a v systematickom vybudovaní svojích viet — neodvislá od skúsenosti, trebárs na skúsenosť sa vzťahuje, jedným slovom je filozofickou vedou.

II.

Teoria pozitívneho práva je náuka o základných zásadách vzťahujúcich sa na poznanie, porozumenie (výkladu či interpretácie) a na používanie (aplikácie) pozitívneho práva. Pozitívnym právom je to, čo v tej ktorej dobe na tom ktorom území nositeľ zákonodarnej moci stanoví o usporiadaní vzájomných vzťahov ľudských. Pozitívne právo pozostáva teda z predpisov, ktoré zákonodarca v štáte daktorým spôsobom v priestore a čase určí. Pozitívne právo sa mení, keďže 1. zákonodarcom je v rôz-

⁹⁾ Sr. Nelson „System der philosophischen Rechtslehre“ z r. 1922, str. 33 ss. 57 ss.

ných štátoch, spoločenských sväzkoch, rôzna osoba alebo sbor osôb (snemovňa s prezidentom republiky, kráľ a parlament, vládár, spolková rada, centrálné komité sovietskych), 2. zákonodarca ustanovuje o tej istej skutkovej situácii — rôzne za pozitívne právo (u nás je pozitívnym právom, že treba na ľavej strane hradských jazdiť, vo Francúzsku zase na pravej strane, trebárs premávka na hradských oboch štátoch, ľudia a povozy, ktorí silnice používajú, sú v podstate rovnaké). Vôľa zákonodarcu, ktorou sa stanovuje pozitívne právo, môže sa riadiť rôznymi ohľadmi, 3. jednak vyjadruje zákonodarca svoju vôľu — na stanovenie pozitívneho práva smerujúcu — v rôznych formách. U nás vyhlásenie zákonov a nariadení v Sbírci zákonů a nařízení státu československého, v Rakúsku v Reichsgesetzblattu atď.

Pozitívnym právom sú, — aspoň podľa normatívnej teórie — aj tak zvané druhotné normy.¹⁰⁾ Niet žiadnych prekážok, aby sme dotyčné druhotné normy, akými sú na príklad rozsudky, — totiž rozhodnutia sporných prípadov štátnym orgánom za tým účelom ustanoveným — alebo smluvy — totiž usporiadanie vzájomných vzťahov vlastnou vôľou záujemníkov — sem nevradili. Konzekvencia toho je len, že okruh osoby zákonodarcu — z dôvodu prvotnej normy a ko ž t o p o z i t í v n e h o p r á v a — sa rozšíri. Pod pojem zákonodarcu: osoby, ktorá je povolaná stanoviť pozitívne právo, spadá teraz už okrem snemovne s prezidentom republiky — aj sudca, ktorý určuje v konkrétnych prípadoch individuálne v čom pozostáva pozitívne právo a súkromné strany pokiaľ určitý pozitívneprávnym predpis (prvotná norma, predvídajúca dispozitívne predpisy) dovoľuje, aby si svoje vzájomné vzťahy podľa ich vlastnej vôle upravili. Rozšíri sa tým aj poznávací forma, ktorou vyjavuje zákonodarca — už v rozšírenom smysle slova — svoju vôľu o ustanovení pozitívneho práva. Vedľa „vyhlásenia“ v Sbírci vstupuje listina opatrená podpisom súdneho úradníka a súdnym razítkom, alebo sudcom v jeho úradnej jakosti predsavziate ústne sdelenie, alebo vyjadrenie vôle strán vo forme listín, slov alebo konkludentných činov.

Keď vymedzíme podstatu pozitívneho práva v kruhu užšom ako to robí tak zv. tradičná škola, alebo keď chápeme jeho podstatu v okruhu širšom podľa učenia normatívnej teórie, možno predsa zistiť poznatky, charakteristické pre všetko pozitívne právo, ktorými dá sa teda ustáliť, či ten ktorý zjav je pozitívnym právom či nie. Jestvuje pre veškeré pozitívne právo — v

¹⁰⁾ Slovo „norma“ používam tu po rozume pozitívneprávného predpisu a po tomto rozume používa tento výraz v smere tu v úvahu prichodiacom — aj normatívna teória. K tomu sa ináč nižšie ešte vrátim.

najširšom smysle slova — kritérium, na podklade ktorého môžeme zistiť, či ide skutočne o pozitívne právo a rozlišovať pozitívne právo od všetkého iného, čo nie je pozitívnym právom.

Toto kritérium najdeme pozorovaním zjavu „pozitívne právo“ lebo ide o zjav vonkajšieho sveta, — zistením jeho zvláštnych vlastností a ich shrnutím v celok. O správnosti kritéria presvedčíme sa porovnaním kritéria so samým zjavom pozitívneho práva ako sa s ním stretávame v skúsenosti. Kritérium pozitívneho práva získavame teda metódou indukcie.

1. Príznačné pre pozitívne právo je, totiž k obsahu jeho kritéria patrí, že pochádza od zákonodarcu, že vznikne až stanovením zákonodarcom. Pozitívne právo tvorí sa tým, že zákonodarca stanovuje niečo za pozitívne právo. Zákonodarca zmení pozitívne právo stanovením iného predpisu na miesto dosiaľ platného a jeho vôľou zanikne pozitívne právo (určitý pozitívno-právny predpis) bez toho, že by iný predpis dotyčné životné pomery určitým spôsobom upravujúci vstúpil na miesto zanikajúceho predpisu. Zrušením predpisov týkajúcich sa ochrany nájomníkov niet už predpisu čo do obmedzenia výpovedi a do výšky nájomného, zrušením devizových predpisov niet už predpisu čo do obmedzenia obchodovania a vývozu valút. Naproti tomu právo nijakou ľudskou vôľou nemožno tvoriť. Ono možno len rozmyšľaním poznať. Každý človek obyčajným rozumom a ľudským rozmyšľaním môže právo poznať. Ale nie každý človek i keď sa vyznačuje najbystrejším rozumom a najvyvinutejším rozmyslom, môže tvoriť, stanoviť pozitívne právo. Tvorba pozitívneho práva je vyhradená jedine zákonodarcovi, osobe, ktorá vládne v štáte buď autoritou, vďaka ktorej sa ľudia podrobujú tomu, čo prehlasuje za pozitívne právo, buď vládne mocou, vďaka ktorej môže v páde potreby vynútiť orgánmi štátu, aby ľudia sledovali pozitívne právo. Vlastnosť vynútiteľnosti neprináleží pozitívnemu právu priamo, lež len prostredníctvom osoby zákonodarcu a vyviera z jeho mocenského postavenia. Vynútiteľnosť všetkého pozitívneho práva zaručená je len vtedy, keď je zákonodarca najvyššou mocou v štáte. Tento postulát nesrovnáva sa s učeními Montesquieuovým o rozdelení štátnej moci na moc zákonodarnu, pravosúdnicku a exekutívnu, ako to presvedčivo preukázal Nelson, ktorý odhalil nielen chyby onej zásady, ale odvozuje i nutnosť jednotnosti štátnej moci.¹¹⁾

Voči vynútiteľnosti — vlastnosti, ktorú pozitívnemu právu prepožičiava moc zákonodarcu — stojí záväznosť akožto vnútor-

¹¹⁾ System der Rechtslehre und Politik, str. 178 ss.

ná vlastnosť „práva“ po rozume článku I. Pýtajme sa teraz, či a pokiaľ je pozitívne právo i „záväzným“. — Spozorovaním tých ktorých pozitívnych predpisov, z ktorých súhrnu pozostáva pozitívne právo — zbadáme, že niektoré pozitívnoprávne predpisy pokladáme za záväzné, iné zasa nie. a) Predpisu „nezabi človeka“ podrobujeme sa bezpodmienečne nehľadiac na to, či je tento zákaz uvedený aj v trestnom zákoníku. I keby trestný codex medzi trestnými činmi neuviedol zabitie človeka, alebo ho v budúcnosti vyňal zpomedzi trestných činov, riadili by sme sa predsa len jeho príkazom. Predpis nezabiť človeka je teda pre nás záväzný, — dôvod záväznosti nespočíva však v tom, že práve pozitívne právo (počítajme aj pozitívne právo) stanovuje tento predpis. b) Predpis, že máme jazdiť na ľavej strane hradských, platiť hasičský príspevok alebo príspeť k zriadeniu vodovodu, pokladáme tiež za záväzné, nehľadiac na to, že budeme v prípade previnenia pokutovaní, alebo že v prípade nezaplatenia poplatku bude sa tento exekučnou cestou vymáhať. Dôvod, prečo sú i tieto predpisy záväzné pre nás, spočíva v tom, že k vôli ľudskému spolunažívaniu považujeme za záväzné, podrobiť sa určitým pravidlám týkajúcim sa usporiadania vzájomných pomerov. Ktoré sú tieto pravidlá, či máme jazdiť na pravo alebo na ľavo, je s hľadiska záväznosti irelevantné. Rozhodujúcim je len, aby tu bolo daktoré určité pravidlo, lebo bez neho nebolo by možné vypočítateľné usporiadané a bezpečné spolužitie. Nebyť pozitívneho predpisu, na ktorej strane hradskej treba jazdiť, by išli niektorí po pravej strane, iní zase po ľavej, človek používajúci hradskú nevediac ako sa zachovajú o s t a t n í ľudia, idúci po tej istej hradskej, by bol v premávke silostrojov na hradskej naprosto hatený. — Dôvod záväznosti odvodzovaný z n u t n o s t i pozitívneho práva týka sa len tých životných pomerov, ktorých usporiadanie je n á h o d n é, tak čo do ich dôležitosti ako tiež čo do ich poradia. Obec ležiaca v blízkosti rieky má zlú pitnú vodu a je ohrozená pôvodňou a majetok jej obyvateľov stane sa často obeťou požiarov. Či zriadi obec na ochranu záujmov obyvateľstva vodovod, škarpu alebo hasičský sbor a keď peniaze k všetkým trom nestačia, ktoré z nich uskutoční je s hľadiska „právneho“ ľahostajné a neriešiteľné. — Záväznosť plynúca z n u t n o s t i pozitívneho práva má však aj svoje hranice: štetenie ľudskej dôstojnosti. Keď prevedie obec rozdelenie hasičského poplatku tak, že na každého majiteľa budovy vymerá rovnakú sumu, nehľadiac na to, či ide o domček alebo palác, prestáva byť tento pozitívny predpis záväzným a nepokladáme ho za spravodlivý. c) Predpisy, dovoľujúce ujed-

nanie, podľa ktorého podnikateľ zamestná robotníkov pri dennej mzde 12 Kč a dosiahne prácou ľudí takto odmenených desaťtisícikorunového mesačného dôchodku, poťažne takéto pracovné zmluvy, narážajú na cit spravodlivosti a preto nepokladáme ich za záväzné. Predsa sú aj tieto predpisy pozitívnym právom, záujemníci usporiadajú podľa nich svoje vzájomné vzťahy a sú tie aj vynútiteľné. — Podnikateľ, ktorému robotník odoprie pracovať za dojednanú mzdu, je oprávnený zosilniť svoje odškodňovacie nároky i súdnou ochranou pozostávajúcou z vynútenia sudcovského výroku. Nezáväznosť toho ktorého pozitívneprávného predpisu neodníma mu ešte charakter pozitívneprávnym.

Keď skúmame osobitne pozitívne predpisy, ktoré sú súčasne záväzné, zistíme súvislosť medzi obsahom dotýčnych predpisov a záväznosťou. — Pozitívny predpis môže byť záväzný len v súvislosti so svojím obsahom i keď táto záväznosť nevzniká z jeho obsahu. Záväznosť je merítkom pre obsah pozitívneho predpisu s hľadiska spravodlivosti, teda s hľadiska kvality tohoto obsahu. Záväzný je pozitívny predpis, ktorého obsah vyhovuje merítku spravodlivosti, alebo aspoň neprehréšuje sa voči nemu, majúc — s hľadiska spravodlivosti — obsah indiferentný. Keď však obsah pozitívneho predpisu prestúpi svojou kvalitou tieto hranice, prestáva byť dotýčný pozitívny predpis záväzným.

Pozitívne právo skladá sa v modernom štáte z veľa predpisov, rad ktorých nemôže jednotlivec prehliadnúť. Keď sme zistili zpomedi predpisov také, ktorým neprináleží záväznosť, nemožno už záväznosť vradiť medzi nutné príznaky pozitívneho práva. Záväznosť je vnútorná vlastnosť, jej dôvod a hranice ležia mimo vôle zákonodarcu, akožto osoby, ktorá jedine stanovuje pozitívne právo. — Na tom nič nemení, že veľká časť pozitívnych predpisov je aj záväzná. Ovšem pri nepresnom rozmýšľaní, zamieňa sa často záväznosť s vynútiteľnosťou. — Pozitívne právo označuje sa za záväzné, preto že musíme sa jeho predpisom podrobiť. Toto mu seť znamená pri presnejšom skúmaní, hypotetický príkaz, keď sa nepodrobím onému predpisu, štátna moc vynúti jeho poslechnutie, podrobíme sa preto dotýčnému predpisu v očakávaní vynútiteľnosti sankcií na prípad porušenia predpisu predvídaných. — Často nesie zase konvenčionálnou výchovou zapríčinené zatemňovanie rozmyslu, alebo jeho umele prekazený vývoj vinu na tom, že ľudia mýlne považujú ten ktorý pozitívny predpis za záväzný, ktorý pri kritike rozmyslu zase stratí túto prisvojenú si vlastnosť.

Keď aj nie všetky pozitívne predpisy sú záväzné, totiž spravodlivé, neznamená to ešte, že jednotlivec smie sa svojvoľne zbaviť nezáväzných pozitívnych predpisov. Z poznania nesrovnalosti medzi pozitívnym právom a spravodlivosťou plynie viacej povinnosť a úloha pričiniť sa o taký poriadok pospolitosti, ktorý dopomôže k inštalovaniu takých osôb za zákonodarcov, ktoré sú schopné spoznať spravodlivosť a majú, vyzbrojené prostriedkami na realizovanie vytknutých si cieľov, čistú a pevnú vôľu, ustanoviť pozitívne právo tak, aby nenarážalo merítku spravodlnosti, totiž tak, aby predpisy pozitívneho práva boli aj záväzné.

2. Príznačné pre pozitívne právo je tiež, že vzniká vyjadrovaním vo vonkajšom svete. Kým pozitívne právo — či je to už všeobecné pravidlo, individuálny akt štátnych orgánov alebo smluva záujemníkov — nie je vyjadrené, neexistuje. Potreba vyjadrenia je daná ináč už tým, že záujemníci, pre usporiadanie pomerov ktorých sa stanovuje pozitívne právo, len touto cestou môžu sa dozvedieť o pozitívnom práve.¹²⁾ Vyjadrenie vo vonkajšom svete prevádza sa daktorým ku sdeleniu spôsobilým spôsobom. — Vzhľadom na možnosť rôznych vyjadrovacích spôsobov musí zákonodarca zvoliť si niektorý zpomedi nich a prehlásiť ho za svoj vyjadrovací spôsob, aby sa mohol predpis z á k o n o d a r c o m stanovený, totiž pozitívne právo spoľahlive spoznať a rozoznávať od eventuálnych predpisov, ktoré vyjadruje nepovoláná osoba ako pozitívneprávne predpisy. Spôsob vyjadrenia určuje zákonodarca, lebo od jeho vôle závisí nie len to, čo chce ustanoviť za pozitívne právo, ale i forma, akou ho ustanovuje. Každý zákonodarca určuje pre svoj pozitívnoprávny systém spôsob vyjadrenia, totiž poznávaciu formu individuálne. To nevyklučuje však, aby rôzni zákonodarcovia pre tie ktoré druhy

¹²⁾ V článku „Fragment o manifestácii právnej normy“ v č. 1. ročn. XIX. tohoto časopisu na str. 11. píše doc. Hexner, že schema vývoju právnej normy rozoznáva viaceré štádia, ku ktorým patri manifestácia, totiž vznik právnej normy, zachytený v okamihu, keď vystupuje hotove do vonkajšieho sveta. Manifestácia je hotová v dobe, keď ponímanie druhou osobou môže prvý raz nastať. — Trebárs autor používa slovo „právna norma“, vztahujú sa dotyčné vývody výlučne na pozitívne právo. Už na str. 11. hovorí ináč sám autor o veci akožto veľmi zaujímavom temate pozitívneho práva.

V tom istom článku na str. 28. cituje autor aj Nelsona, ale falošne, vzbudzujúc dojem ako by šlo o vlastný názor Nelsonov. V skutočnosti je dotyčný citát záver odvodený Nelsonom z tézy Georga Jellineka, ktorým dokazuje jej nesprávnosť. Nelsonovo vlastné stanovisko o povahe práva nachádza sa bezprostredne po citáte na str. 11. diela „Rechtswissenschaft ohne Recht“ — avšak to už Hexner necituje.

svojich pozitívneprávných predpisov určili tú istú poznávaciu formu. Poznávacia forma pre zákony a rozsudky je v Československej republike iná než v Rakúsku, pre smluvy jednotlivcov, alebo pre zmenečné prejavy, vo všetkých štátoch prístupivších k jednotnému medzinárodnému zmenečnému (pozitívnemu) právu — je tá istá. N u t n e s p o l o č n é však pre všetky poznávacie formy rôznych pozitívneprávných systémov je, že poznávacia forma musí byť vo vonkajšom svete určená spôsobom pevným, ktorý umožňuje jej zistenie a spoznanie.

Jednotliví zákonodarcovia naplnia rámec poznávacej formy (o ktorej platí v š e o b e c n e len toľko, že musí byť vo vonkajšom svete pevným spôsobom určená) individuálne zvláštnym obsahom. V rámci tej ktorej konkrétnej pozitívneprávej sústavy, teda v československej, rakúskej atď. bude pozitívnym právom k a ž d ý predpis, ktorý vyhovuje individuálne určenému obsahu poznávacej formy. Obsahová určitosť poznávacej formy, teda složky, ktorou je poznávacia forma naplnená, sú vonkajšieho rázu potiaľ, že sa vzťahujú len na to, či možno zisťovať určitý zjav vonkajšieho sveta ako pozitívneprávnym predpis. Obsah poznávacej formy treba totiž rozlišovať od konkrétneho predpisu od príkazu, obsaženého v konkrétном predpise. Inými slovami poznávacia forma pozitívneprávných predpisov je neodvislá od i c h o b s a h u.

Pravý pozitívneprávnym predpis označujeme — v rozlišovaní od nepravých — ako p l a t n ý pozitívneprávnym predpis. Platnosť je pojem konkrétnej pozitívneprávej sústavy. Platnosť je poznatkom pre predpisy vo vonkajšom svete vyjadrené v tom smere, že vyhovujú poznávacej forme konkrétneho pozitívneprávneho systému, je poznatkom toho, že určitý predpis je vskutku pozitívneprávnym predpisom, teda súčiastkou pozitívneho práva, pri čom obsah kritéria je neodvislý od obsahu dotýčnych predpisov.

Zkrátka môžeme povedať: Pozitívne právo je súhrn predpisov stanovených ľudskou vôľou v určitej forme vonkajšieho sveta, ktorými sa vzájomné vzťahy v pospolitosti usporiadajú. Pozitívne právo vzniká tým, že dotyčná ľudská vôľa vyznačuje vo vonkajšom svete daktorý predpis, tou istou cestou sa mení a zaniká. Charakterizované je pozitívne právo tým, že pochádza od zákonodarcu a má poznávaciu formu vo vonkajšom svete pevným spôsobom určenú. Teoria pozitívneho práva je náuka o základných zásadách, vzťahujúcich sa na poznanie, porozumenie a používanie súhrnu predpisov z ktorých sa skladá pozitívne právo.

III.

Keď srovnáme podstatu toho, čo sme ako „právnu vedu“ a „teoriu pozitívneho práva“ zisťovali, je bez ďalšieho jasné, že neide o totožné veci. Ničmenej majú ony styčné body. Právo a právna veda sú svojou filozofickou povahou neustálou kritikou obsahu každého pozitívneho práva. Tie pozitívneprávne predpisy, ktoré vedia udržať svoj obsah voči tejto kritike, javia sa nám ako „právo“, tieto predpisy pokladáme za záväzné, ostatné nie. — Odhliadnúc od pomeru ich obsahu k požiadavkám spravodlivosti, tvoria pozitívneprávne predpisy celok, ktorý je tak čo do svojej existencie, ako tiež čo do jej podmienok neodvislý od hľadísk spravodlivosti, túto samostatnú existenciu podržuje teda i vtedy, keď tie ktoré predpisy pre rozpor so spravodnosťou, nie sú „právom“, nie sú záväzné. Nedostatok záväznosti (filozofickej složky) nezbavuje pozitívneprávny predpis tejto svojej jakosti a naopak mocou záväznosti (filozofickou složkou) nestane sa daktorý predpis — predpisom pozitívneho práva. Filozoficky vyhovujúci obsah je pre pozitívneprávne predpisy len náhodným a nie nutným.

Právna veda a pozitívne právo, ako sme ich podstatu zistili, dotýkajú sa ešte v tom smere, že zahrňujú v sebe — s ich rôznymi povahami — onen celkový svet, ktorý chápeme v najširšom smysle ako svet právnických zjavov. Každý právny zjav spadá buď do oblasti právnej vedy, buď do oblasti vymedzenej pozitívnym právom, alebo podlieha súčasne posudzovaniu s oboch hľadísk. Nikdy však nemôže právny zjav spadať mimo dvoch kruhov opísaných právnou vedou a pozitívnym právom, ktoré tvoria totiž spolu čo do zjavov právnych, úplny logický celok. Žiadny zjav nemožno preto chápať, skúmať a posudzovať právnický s hľadiska iných, než ktoré sú dané právnou vedou a pozitívnym právom.

Podstatu a obsah právnej vedy sme zistili a definovali bez toho, že by sme boli použili na označenie niektorého zjavu jedného alebo druhého oblastia názov právna norma alebo norma. Výraz právna norma poť. norma znamená pravidlo a používa sa v praxi tak na označenie zjavu prináležajúceho do „právnej vedy“ ako tiež zjavu patriaceho do „pozitívneho práva“. Hovorí sa o „právnej norme“ na označenie toho, že daktorý predpis považuje sa za záväzný a použije sa toto slovo proste namiesto pozitívneprávneho predpisu. Ide teda o výraz dvojsmyselný, ktorému môžeme dať podľa ľubovôle raz smysel ten, raz smysel onen. Používanie tohoto neurčitého a dvojsmyselného výrazu vedie

nutne k nedorozumeniam a zmätkom, lebo keď niekto hovorí bez bližšieho rozlišovania o právnej norme nevieme či chce ním v danom prípade označiť zjav skupiny „právnej vedy“ alebo skupiny „pozitívneho práva“, alebo zjav spadajúci práve do oboch skupín, a musíme po tom vždy osobitne pátrať. Doporučuje sa preto na miesto všeobecného výrazu „právna norma“ používať presnejších výrazov, jednoznačne vyjadrujúcich, či ide o špeciálny zjav „právnej vedy“, alebo „pozitívneho práva“.

Keď uvažujeme jednak samostatné bytie dvoch skupín „právna veda“ a „pozitívne právo“ jednak ich styčné body a vyhýbame sa používaniu všeobecného výrazu právna norma, získaváme pevný podklad k riešeniu mnohých otázok, ktorými sa nemohla vyporiadať tradičná škola, ktorým sa však nedostalo dosiaľ uspokojujúceho riešenia ani v lóni normatívnej teorie. Vezmeme príklad.

Je predmetom starej kontroverzie „či norma právna, in concreto na príklad rozsudok s obsahom, ktorý podľa prírodných zákonov je neuskutočiteľný, zostáva predsa len normou, či snád normou nie je.“

Problém takto položený vyžaduje, skôr čo by sme k jeho riešeniu pristúpiť mohli, obsahove presnejšie formulovanie ohľadne s m y s l u v ňom dva razy, totiž ako podmet a predmet vety sa nachodiaceho výrazu „právna norma“. Pod „právnou normou“ ako podmet vety užívaného výrazu máme rozumieť pozitívneprávnym predpis, čomu nasvedčuje príkladom uvedený „rozsudok“ — o čom je podľa svojich vonkajších poznatkov nepochybné, že je pozitívneprávnym predpisom. — Po interpolovaní správneho názvu takto zisteného podmetu, znie problém „Či pozitívneprávnym predpis s obsahom, ktorý podľa prírodných zákonov je neuskutočiteľný, zostáva predsa len normou, či snád normou nie je.“

Pod „právnou normou“ ako p r e d m e t vety užívaného výrazu môžeme rozumieť raz pozitívneprávnym predpis, raz „právo“ v smysle filozofickom, totiž záväzný predpis. Podľa dvojtej tejto možnosti ide teda v skutočnosti o dva rôzne problémy, ktoré treba osobitne skúmať a riešiť.

Prvý problém znie: „Či pozitívneprávnym predpis s obsahom, ktorý podľa prírodných zákonov je neuskutočiteľný, zostáva preto pozitívneprávnym predpisom či nie.“ Odpoveď na túto otázku, teda riešenie problému, získame — upovedomením si toho, že pozitívneprávnym predpis je neodvislý od svojho obsahu, podľa prírodných zákonov je neuskutočiteľný, zostáva pozitívneprávnym predpisom. Správnosť tejto vety potvrdzuje nám aj

skúsenosť. Sudca môže a niekedy skutočne vynesie rozsudok s obsahom totiž s rozsudkovým rozkazom, ktorý podľa prírodných zákonov je neuskutočiteľný. Takýto rozsudok zostáva rozsudkom, lebo jeho existencia závisí jedine na splnení vonkajších podmienok (listina, súdna pečať, podpis súdneho úradníka) a tieto trvajú ďalej nezmeniteľne i pri neuskutočiteľnom obsahu. — Inou otázkou je, či možno a jako sjsednať takémuto rozsudku účinnosť. Uskutočnenie toho, čo podľa prírodných zákonov nie je uskutočiteľné je nemožné. Zákonodarca môže síce stanoviť za pozitívne právo fyzicky nemožné, aj sudca môže rozsudkovým výrokom rozkázať fyzicky neuskutočiteľné, žiadna moc na svete nie je však v stave, takýto predpis uskutočniť. — Pozitívne právo, ohľadmi rozumu sa riadiac, predvída preto, zpravidla v exekučnom pokračovaní, n á h r a d n é plnenie na ten prípad, že rozsudkový rozkaz javil by sa pre rozpor s prírodnými zákonmi, neprevediteľným, táto úvaha však už sem nepatrí.

Druhý problém znie: „Či pozitívneprávný predpis s obsahom, ktorý podľa prírodných zákonov je neuskutočiteľný, zostáva záväzným predpisom, či nie.“ Odpoveď na túto otázku, teda riešenie problému získame zase čiste analyticky. Záväznosť predpokladá uskutočiteľnosť. „Zaviazanosť k nemožnému . . . je nemožná. Lebo v pojme zaviazanosť leží, že nemôže byť povinnosťou nemožné spraviť.“¹³ Pozitívneprávný predpis s obsahom, ktorý podľa prírodných zákonov je neuskutočiteľný, nie je záväzným predpisom. Keď rozsudok naloží strane, aby splnila fyzicky nemožné, zostane on formálne správnym teda platným rozsudkom, avšak strana k neuskutočiteľnému plneniu zaviazaná, po rozume filozofickom, nie je. Táto veta neobsahuje logický rozpor; rozsudok — formálnym požiadavkám vyhovujúci — s obsahom nemožným, je platný, ale nie záväzným. — Či a pokiaľ predvída pozitívne právo náhradné plnenie na miesto pôvodného neuskutočiteľného plnenia a v tomto smere vystrojí takýto rozsudok aj vykonateľnosťou, je tiež úvaha sem už nepatriaca.

Vezmeme ďalšiu vetu: „ani zřejmá . . . nerozumnost obsahu nemůže právní normu zbaviti její normativní existence.“¹⁴ Predpokladám, — vzhľadom na ostatné vývody článku, že autorom používaný výraz „normatívna existencia“ — v c i t o v a n e j

¹³) Nelson, System der philosophischen Rechtslehre und Politik, str. 223.

¹⁴) Univ. prof. František W e y r: lex dura sed lex v č. 1. str. 3. ročn. XIX. tohoto časopisu.

vete má ten istý smysel, akého som výrazu „platnosti“ vyššie v čl. II. dal. Zbýva potom len rozlišovanie medzi dvojím smyslom výrazu „právna norma“ tak ako som tie tiež vyššie zistil, pre- viesť. Rozumieme pod ním pozitívneprávny predpis, tak je cele správne — napriek odporu tradíciej školy — učenie uvedenej vety totiž, že: „ani zrejmä . . . nerozumnosť obsahu nemôže po- zitivneprávny predpis zbaviť jeho platnosti.“ Rozumieme pod ním právny teda záväzný predpis v smysle filozofického práva — ku ktorému chápaniu ináč vývody článku neposkytnú oporu — bola by oná veta nesprávna.